

Garantinis tiekėjas liberalizuotoje elektros rinkoje

Vidmantas Jankauskas

*Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Verslo vadybos fakultetas, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius
El. paštas: vj.0723@gmail.com*

Straipsnyje nagrinėjama viena konkurencinėje elektros rinkoje taikomų būtinų papildomų vartotojų apsaugos priemonių – garantinis tiekėjas. Pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas ir kitus teisinius dokumentus garantiniai tiekėjai konkurencinėje rinkoje paskiriami tik tuo atveju, kai esamas tiekėjas nebegali ar nebenori tiekti, o gyventojams ir smulkiesiems komerciniams vartotojams nėra taip lengva greitai susirasti kitą tiekėją. Tokiu atveju konkurso būdu turėtų būti paskirtas laikinas tiekėjas – tai ir būtų garantinis tiekėjas.

Išanalizavus Europos Sąjungos (ES) dokumentuose nustatytus teisinius garantinio tiekėjo veiklos pagrindus, straipsnyje pateikiama pavyzdžių, kaip šis modelis taikomas įvairiose ES šalyse narėse, ypač išskiriant Airijos pavyzdį, kuris galėtų būti tinkamiausias Lietuvai.

Aptarti Lietuvos elektros tiekimo veiklą reglamentuojantys teisiniai dokumentai bei mažmeninės rinkos funkcionavimo problemos. Pasiūlytas garantinio tiekėjo modelis bei jo įgyvendinimui būtinos Elektros energetikos įstatymo pataisos.

Raktažodžiai: elektros energijos tiekimas, ES direktyvos, konkurencinė rinka, garantinis tiekėjas

1. ĮVADAS

Monopolinėse elektros ir gamtinių dujų rinkose elektros ir dujų tiekimas buvo neatskiriama monopolisto prievolė. Suteikus licencijoje nustatytą aptarnavimo teritoriją, kurioje negalėjo būti kitų konkurentų, iš licencijos turėtojo buvo reikalaujama vykdyti tam tikrus įpareigojimus, kaip antai:

- visų, besikreipiančių dėl paslaugos, aptarnavimas;
- saugių, tinkamų ir patikimų paslaugų teikimas;
- aptarnavimas, nediskriminuojant kainos ar bet kurio kito paslaugos aspekto atžvilgiu;
- apmokestinimas teisinga, pagrįsta kaina nesiekiant monopolinio pelno.

Kartu buvo garantuota, kad tiekėjo kainos bus nustatytos remiantis neišvengiamai patirtomis išlaidomis, leidžiant jam gauti pagrįstą, reguliuotojo nustatytą kapitalo grąžą.

Tiekimo paslauga buvo reguliuojama, t. y. energetikos reguliuotojas nustatydavo tiekėjui visus reikalavimus, įskaitant prievolę tiekti visiems vartotojams, jo paslaugų kainas, kartu suteikdamas išskirtines teises aptarnauti tam tikrą teritoriją.

Liberalizuojant elektros ir dujų rinkas tiekimo paslauga atskiriama nuo paskirstymo ir perdavimo. Paskirstymo ir perdavimo veiklos ir toliau reguliuojamos, nustatant paslaugų kainas ir standartus, o tiekimo veikla palaipsniui tampa konkurencine, jos kainas ima reguliuoti rinka.

Konkurencija reiškia, kad kiekvienas vartotojas, kuriam teikiamos netinkamos, nesaugios ir nepatikimos paslaugos ar kuris moka pagal neskaidrias kainas, ar tos kainos jo netenkina, gali pakeisti tiekėją. Netinkamas veiklos vykdymas reiškia ne tik tiekėjo pasitraukimą iš verslo, bet ir finansiškai baudžiamas priemones arba net kreipimąsi į teismą. Tačiau daugelis vartotojų dažnai tokią galimybę vertina skeptiškai

ir mano, kad tokių būtinų paslaugų, kaip elektros energija ar gamtinės dujos, vartotojai turėtų būti apsaugoti nuo rinkos neapibrėžtumo. Suprantama, kad reikia apsaugoti pažeidžiamus ar atokiaose vietovėse gyvenančius vartotojus, nes konkurencinėje rinkoje jie gali būti neįdomūs jokiems tiekėjams. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/54/EB numato tokių vartotojų apsaugą, įvedant universalių paslaugų reikalavimus, t. y. tiekėjų prievolę tiekti, neišskiriant tokių vartotojų. Tačiau dažnai papildomos apsaugos reikalauja gyventojai ir smulkūs komerciniai vartotojai, kurie sunkiai orientuojasi konkurencinėje rinkoje, kurioje tiekėjų daug, jų siūlomos paslaugų kainos skiriasi, skiriasi ir šių tiekėjų patikimumas. Todėl siekiant apsaugoti bent jau smulkiuosius vartotojus nuo tiekėjų bankroto, dėl kurio šie vartotojai galėtų likti be elektros, įvedamas naujas rinkos dalyvis – garantinis tiekėjas (kartais dar vadinamas paskutinės vilties tiekėju).

Pagal minėtas Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas ir kitus teisinius dokumentus garantiniai tiekėjai konkurencinėje rinkoje paskiriami tik tuo atveju, kai esamas tiekėjas nebegali ar nebenori tiekti, o gyventojams ir smulkiesiems komerciniams vartotojams nėra taip lengva greitai susirasti kitą tiekėją. Tokiu atveju turėtų būti paskirtas laikinas tiekėjas, kuris parenkamas konkurso būdu, – tai ir būtų garantinis tiekėjas.

Šiame straipsnyje išnagrinėti Europos Sąjungos teisiniai dokumentai, reglamentuojantys garantinio (paskutinės vilties) tiekėjo instituciją, nusakantys jo funkcijas, paskyrimo sąlygas, jam priskiriamas prievolės, galimus kainų skaičiavimo principus ir t. t. Aptarti garantinio tiekėjo modeliai, taikomi įvairiose ES šalyse, detaliau išnagrinėtas Lietuvai tinkamiausias Airijos pavyzdys. Išanalizuota Lietuvos elektros energetikos sektoriaus teisinė bazė, reglamentuojanti tiekimo funkcijas, nustatyti jos nesutapimai su ES direktyvų reikalavimais šioje srityje. Pasiūlyta

įgyvendinti garantinį tiekėją elektros energetikoje, aptartos jo funkcijos, pateikti pasiūlymai, kuriuos teisės aktus ir kaip reikėtų keisti.

2. GARANTINIO TIEKĖJO TEISINIS ĮTVIRTINIMAS EUROPOS SĄJUNGOS DOKUMENTUOSE

Nors 2003 metų ES elektros direktyvoje (2003/54/EB) ir nėra tiesioginio garantinio tiekėjo (GT) apibrėžimo, joje, taip pat kituose ES dokumentuose ir jų komentaruose galima rasti pagrindinius šio tiekėjo veiklos principus. Pagal ES teisinę bazę GT modelis turėtų būti naudojamas tik avariniam elektros ir dujų tiekimui, t. y. tik tais atvejais, kai pasirinktasis tiekėjas dėl kokių nors priežasčių nebegali toliau vykdyti savo sutartinių įsipareigojimų tiekti elektros energiją ar gamtines dujas. Kartais į šio tiekėjo privalomai aptarnaujamų vartotojų sąrašą įtraukiami ir pažeidžiami vartotojai, t. y. tokie vartotojai, kurie turi teisę pasirinkti tiekėją, bet dėl ekonominių priežasčių negali sumokėti rinkos kaina, bei tokie, kurie galėtų susimokėti, tačiau dėl jų finzinės būklės, pvz., senyvo amžiaus ar ligos, turėtų gauti garantuotas paslaugas, be pertrūkių, nes ypač elektros tiekimo nutrūkimas jiems gali būti katastrofiškas. Galiausiai, gali būti įtraukti vartotojai, kuriems priklauso garantuota universalioji paslauga, tačiau kurie nėra patrauklūs tiekėjams, veikiantiems liberalioje rinkoje, pvz., atokiose vietovėse gyvenantys vartotojai.

GT reikalingumą suponuoja savitas elektros energijos pobūdis. Elektros energija, viena vertus, yra prekė, ir ją turi tiekti konkurencinė rinka. Kita vertus, elektra yra būtina esminiams žmonių poreikiams patenkinti, todėl daugelis šalių universalią paslaugą – elektros tiekimą – pripažįsta kaip teisinę normą. Elektros energijos negalima sandėliuoti, ji neturi substitutų (pakeičiamųjų), todėl jos patikimas tiekimas dar svarbesnis, o tiekimo saugumas turi būti derinamas su laisvu vartotojo pasirinkimu bei atvira konkurencija. Todėl elektros tiekimo paslaugos universalumas yra fundamentinė ES Elektros direktyvos koncepcija.

Europos energetikos reguliuotojų taryba taip apibūdina šį reikalavimą: „tiekimo patikimumas reiškia, kad vartotojai gali gauti elektrą tada, kai ji jiems reikalinga, be to, atitinkamos kokybės, už aiškiai ir sąnaudomis pagrįstą kainą.“ [1]. Akivaizdu, kad šis apibrėžimas nurodo priklausomybę tarp tiekimo saugumo, techninės tiekimo kokybės, komercinės paslaugos kokybės ir patikimumo. Svarstant, koks vaidmuo turi tekti GT, pagrindinis klausimas yra tai, kaip garantuoti tiekimo saugumą, plėtojant ir skatinant konkurencinę rinką.

Liberalizuotoje rinkoje vartotojai laisvai pasirenka tiekėją; jei yra pakankama pasiūla, galima tikėtis, kad rinkoje susiklostys teisinga konkurencinio tiekimo kaina. Jei rinka uždara ar atverta tik dalinai, reguliuojamiesiems vartotojams dažniausiai tiekia vienas tiekėjas – paprastai šią funkciją vykdo skirstomųjų tinklų įmonė, kuri veikia kaip skirstytojas ir kaip tiekėjas. Liberalizuojant rinką, naujai atsiradę nepriklausomi tiekėjai gali būti finansiškai silpnesni ir mažiau patikimi nei dideli buvę monopoliniai tiekėjai. GT pirmiausia ir turi užpildyti spragas, kurių susidaro liberalizuojant rinkas.

Pagal Europos reguliuotojų grupės apibrėžimą „paskutinės vilties tiekėjas privalo tiekti energiją galutiniams vartotojams avariniais atvejais, kai jų pasirinktas tiekėjas netiekia ar negali

tiekti.“ [2]. Taigi būtina garantija vartotojui tokiu atveju, kai jo tiekėjas žlunga, ir yra GT.

Trumpai kalbant, elektros tiekimas negali būti visiškai paliktas laisvajai rinkai. Rinkos reguliavimas turi skatinti laisvą pasirinkimą, lengvą, be papildomų mokesčių, tiekėjo pakeitimą, skaidrias ir aiškias taisykles, kartu nustatant viešuosius interesus atitinkančių paslaugų reikalavimus taip, kad būtų garantuotas tiekimo saugumas. Kadangi ES šalyse skatinama regioninė rinkų plėtra, šie viešuosius interesus atitinkančių paslaugų reikalavimai turi būti suderinti tarp atskirų šalių, kad netrukdytų kurti regionines rinkas.

ES Elektros direktyvoje aiškiai suformuluoti vartotojų gynimo principai. Viešosios paslaugos teikiamos, ginant visų namų ūkio vartotojų teises, tačiau jos gali būti išplėtos bei pritaikytos ir smulkiems komerciniams vartotojams:

„Valstybės narės užtikrina, kad visiems namų ūkio vartotojams ir, kai valstybės narės mano, kad to reikia, – mažosioms įmonėms... būtų teikiamos universaliosios paslaugos, t. y. kad jos turėtų teisę savo teritorijoje gauti nustatytos kokybės elektros energiją už protingą, lengvai ir aiškiai palyginamą ir skaidrią kainą. Siekdamas garantuoti universalųjų paslaugų teikimą, valstybės narės gali paskirti paskutinės vilties tiekėją.“ [3].

Iš šio Direktyvos reikalavimo matyti, kad GT paskyrimas nėra privalomas, bet kiekviena valstybė narė gali jį pasirinkti kaip priemonę, siekiant garantuoti viešąsias paslaugas, būtinas užtikrinti bendrą ekonominį interesą. Siekiant garantuoti viešąsias paslaugas, būtina sukurti garantinį mechanizmą tam atvejui, jei namų ūkio ar smulkaus komercinio vartotojo pasirinktas tiekėjas nesugeba užtikrinti jo prisiimtų sutartinių įsipareigojimų. Šiuo atveju ES valstybės narės gali paskirti GT, kuris laikinai ties elektros energiją šiems vartotojams. GT paskyrimas, jam suteiktos teisės, jo išlaidų kompensavimas turi būti nediskriminaciniai ir skaidrūs bei netrukdyti konkurencinės rinkos plėtrai.

Taikant šiuos bendruosius principus, kartu siekiant skatinti konkurencinę rinką su daug tiekėjų, GT paskyrimas turi būti konkurencinis, vykdomas, pavyzdžiui, konkurso tvarka arba viešuosius įsipareigojimus paskirstant visiems rinkos dalyviams sąžiningai ir nediskriminuojant atskirų tiekėjų ar vartotojų. Jei skelbiamas konkursas, tai jame turėtų teisę dalyvauti visi tiekėjai, konkursas turi būti vykdomas skaidriai ir bešališkai, nesuteikiant pirmumo monopolines teises anksčiau turėjusioms įmonėms.

Labai svarbu prisiminti kitą Elektros direktyvos reikalavimą: valstybių narių taikomos vartotojų apsaugos priemonės neturi užgožti svarbiausio tikslo – sukurti konkurencinę elektros rinką. Todėl įgyvendinusios šią direktyvą, valstybės narės turi pranešti Europos Komisijai apie visas priemones, priimtas siekiant įgyvendinti universalųjų paslaugų ir viešųjų paslaugų įsipareigojimus, įskaitant vartotojų ir aplinkos apsaugos priemones, bei apie galimą jų poveikį nacionalinei ir tarptautinei konkurencijai, nepriklausomai nuo to, ar dėl šios priemonės reikia nuo šios direktyvos nukrypti leidžiančios nuostatos [3].

3. GT TAIKOMO ES ŠALYSE PROBLEMAS IR APIBENDRINIMAS

3.1. GT taikymas įvairiose ES šalyse

Kaip parodė tyrimas [2], įvairiose ES šalyse GT suprantamas skirtingai. Nors daugelyje šalių veikia tokia schema, kai vietinis

(buvęs vienintelis) tiekėjas, kuris dažniausiai taip pat atlieka ir skirstymo funkciją (vietinis skirstytojas), įpareigojamas tiekti energiją visiems vartotojams, esantiems jo tinklų aptarnavimo teritorijoje; kai kurios šalys tokį tiekimą vadina garantiniu tiekimu, o kai kurios – ne. Taigi daugelyje šalių vietinė skirstymo kompanija dažniausiai įpareigojama ne tik tiekti visiems jos aptarnavimo teritorijoje esantiems vartotojams, bet ir priimti atgal vartotojus, kurie pasirinko kitą tiekėją, tačiau tas tiekėjas dėl vienokių ar kitokių priežasčių nebegali tiekti. Tiekimas vartotojams, esantiems atokiose vietovėse, bei pažeidžiamiems vartotojams reguliuojamas ne visose šalyse, tačiau jei tik reguliuojamas, tai paprastai vietinė skirstymo tinklų įmonė įpareigojama pasirūpinti ir šiais vartotojais. Dažnai reguliuojami ir sutartiniai dalykai: kainos turi būti protingos (nebūtinai pačios mažiausios, tačiau priimtinos), jos turi būti skelbiamos viešai [2].

Toks tiekėjo modelis taikomas Italijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Portugalijoje, Suomijoje bei dar keletoje šalių, įskaitant ir Lietuvą. Dažniausiai šia paslauga gali pasinaudoti tik gyventojai ir smulkūs ar vidutiniai komerciniai vartotojai. Įstatymiškai garantinio (paskutinės vilties) tiekėjo modelis įtvirtintas Didžiojoje Britanijoje, 2005 m. šis modelis buvo įtrauktas į Olandijos, Lenkijos, Rumunijos įstatymus.

Daugumoje šalių laisvieji vartotojai, kurie nepasirinko tiekėjo, automatiškai aptarnaujami monopolinio tiekėjo ar vietinio skirstytojo. Tokia schema taikoma daugelyje šalių, įskaitant Italiją, Suomiją, Portugaliją, Ispaniją ir Lietuvą. Prancūzijoje laisvasis vartotojas turi pasirinkti tiekėją prieš pradėdamas jam tiekti.

Pamesti vartotojai (vartotojai, kurių tiekėjas bankrutavo ar dėl kitų priežasčių nebetiekia) traktuojami kaip ir kitos specialios vartotojų grupės. Prancūzijoje, Ispanijoje, Vengrijoje privalo tiekti buvęs monopolinis tiekėjas, Slovėnijoje – skirstomųjų tinklų įmonė. Portugalijoje, kaip ir Lietuvoje, reguliuojamas tiekėjas privalo tiekti visiems vartotojams pagal reguliuotojo patvirtintus tarifus.

Dauguma šalių padalytos į keletą skirstymo tinklų teritorijų, ir GT paprastai veikia vienoje iš tų sričių. Taip atskiri GT atskiroms sritims paskiriami Suomijoje, Vengrijoje, Portugalijoje ir kitur.

Kai kuriose šalyse (Anglijoje, Lenkijoje, Rumunijoje) GT parenkamas konkurso būdu, jį dažniausiai paskiria reguliuotojas. Pavyzdžiui, Suomijoje paskiriamas tas tiekėjas, kuris turi didesnę rinkos dalį. Kai kuriose šalyse GT niekas neskiria, nes pagal įstatymą buvęs monopolinis tiekėjas ar skirstymo tinklų įmonė tampa GT, taigi papildomai nieko daryti nereikia. Tokia tvarka galioja Portugalijoje ir Norvegijoje. Prancūzijoje GT skiriamas pagal konkursą, kurį organizuoja energetikos ministras.

3.2. Garantinis tiekėjas Airijoje

Pagal Airijos Respublikos įstatymus garantinį tiekėją gali paskirti Airijos energetikos reguliavimo komisija (AERK). AERK manymu, GT vaidmuo turėtų apimti:

- Paslaugų tiekimą visiems jau bankrutavusių ar bepasitraukiančių tiekėjų vartotojams ar tiems, kurių tiekėjų tiekimo licencija panaikinta;
- Vartotojų perkėlimo proceso valdymą, įskaitant registraciją, apskaitą ir sąskaitų rengimą;
- Garantuoti tiekimą vartotojams, kol jie pereis pas kitus tiekėjus;

- Suteikti galimybę vartotojams pereiti prie kitų tarifų, kuriuos pateikia GT ar kiti tiekėjai;

- Aiškiau atskirti tarp GT verslo / finansinės veiklos ir kitos tiekimo veiklos [5].

Siekiant užtikrinti rinkos veiklos saugumą, svarbu teisingai nustatyti GT įpareigojimus. Šalis, prisiimanti įsipareigojimą tiekti, privalo turėti pakankamą finansinį patikimumą, suteikiantį galimybę sudaryti sandorius su nenumatytu skaičiumi vartotojų, kurie pereitų pas jį be išankstinio perspėjimo. Tiekėjas turi būti pajėgus pirkti energiją šiems vartotojams.

AERK numatė tris skirtingas priemones GT įdiegti Airijos elektros ir dujų rinkose:

1. Įpareigojimas (paskyrimas): Griežtas įpareigojimas prisiimti atsakomybę tenka vienai suinteresuotai šaliai tam tikrą laikotarpį.

2. Varžytinė (aukcionas): Suinteresuotos šalys varžosi aukcione siūlydamos mažiausią paslaugų kainą.

3. Parinkimas: GT pasirenkamas atsižvelgus į tam tikras tuometu susiklosčiusias sąlygas.

AERK pasiūlė visiems tiekėjams suteikti galimybę veikti kaip GT, o nurodytąjį trečią būdą (GT parinkimą pagal aplinkybes) laiko tinkamu keliu. Tačiau, nesant aiškios naudos, AERK paskyrė atskirus GT elektros ir dujų rinkoms, toks paskyrimas galės būti peržiūrėtas po dvejų metų.

GT veikla neturėtų būti neterminuota. Kažkuriuo metu vartotojai turi turėti galimybę pereiti prie GT ar kito tiekėjo siūlomų reguliarių tarifų. Šiuo atveju išskiriami du sprendžiami klausimai: a) kokį laiką turi išlaukti vartotojas, kad galėtų pereiti nuo GT tarifų prie kitų ir b) kokį laiką vartotojas gali naudotis GT tarifais. AERK mano, kad vartotojams turėtų būti leista pereiti nuo GT tarifų po mėnesio. Maksimali GT trukmė, AERK manymu, turėtų būti ne ilgesnė nei šeši mėnesiai.

GT veiklos pelnas ir išlaidos turi būti tiksliai apskaičiuoti, sprendžiant, ar leisti GT gauti papildomų pajamų. Visas išlaidas, išskyrus energijos tiekimą, yra pakankamai lengva apskaičiuoti. Padidėjusios išlaidos priklauso nuo mokesčių už tiekimo proceso pasikeitimą ir GT vidinių išlaidų. Tos išlaidos kinta priklausomai nuo tiekėjo žlugimo pobūdžio ir jo paliestų klientų skaičiaus. Jeigu yra tik keletas klientų, išlaidos tikriausiai bus nežymios. Priešingu atveju, paprasčiau būtų nustatyti kriterijus, pagal kuriuos būtų įvertintos GT išlaidos.

Energijos pirkimo išlaidos tiekėjo žlugimo paliestiems klientams yra didžiausia išlaidų sudedamoji dalis, o išlaidų lygis priklauso nuo GT veikimo laiko ir bendro aptarnaujamų vartotojų skaičiaus. Leistinos išlaidos energijai gali būti skaičiuojamos dviem būdais: *ex ante* arba *ex post*.

Taikant *ex ante* metodą, AERK pritaria kainai, kurią sudaro papildomų energijos išlaidų, patirtų GT, apskaičiavimai. Jeigu energijos pirkimo išlaidų kainos elementai yra pakankamai gerai struktūrizuoti ir rodo tiekėjo žlugimo aplinkybes, jie gali tinkamai atspindėti kainą. Pagrindinis trūkumas yra tai, kad gamybos sąnaudos gali ženkliai skirtis nuo apskaičiuotų. Todėl tas metodas yra rizikingas GT atžvilgiu.

Ex post metodas. Šiuo atveju GT taiko nustatytas kainas ir *ex post*, taip pat yra atskiras papildomų leistinių išlaidų kompensacijos mechanizmas. Išlaidų nustatymas *ex post*

metodu reikalauja GT aiškiai fiksuoti papildomas energijos pirkimo išlaidas ir nuspręsti, kokia šių išlaidų dalis turėtų būti leistina. Nors galėtų būti naudojamos nustatytas kainas sudarančios išlaidos, tai turi atspindėti GT energijos šaltinius, kurie gali neatitikti nustatytų sąnaudų.

Kai priimtas sprendimas pasinaudoti GT, reikia žengti keletą žingsnių tam, kad jis sklandžiai veiktų. Tie žingsniai yra tokie:

1. AERK, pasirinkusi GT, nustato potencialios rizikos, kilusios dėl žlugusio tiekėjo pasitraukimo, mastą.

2. Kai GT paskirtas, pirma jo pareiga yra pranešti vartotojams apie susidariusią situaciją.

3. GT turi informuoti susijusius klientus apie jų galimybę pasirinkti kitus tiekėjus, taip pat apie šio tiekėjo veiklos trukmę.

4. GT turi prižiūrėti tiekimo procesą naujiems vartotojams ir laiku pateikti jiems sąskaitas. Tai apims skaitiklių nuskaitymo veiksmus (ir bet kurį kitą reikiamą vertės matavimą) siekiant pabaigti perkėlimo procesą. Perkeliamų vartotojų skaičius turės įtakos laikui, per kurį jie bus perkelti.

4. ELEKTROS IR DUJŲ TIEKIMO VEIKLOS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE

Elektros rinkos veiklą reglamentuoja 2000 metais priimtas, o 2004 metais, atsižvelgiant į ES Elektros direktyvą 2003/54/EB, pataisytas Elektros energetikos įstatymas [6]. Pagal šio įstatymo nuostatas, elektros energiją gali tiekti visuomeniniai ir nepriklausomi elektros tiekėjai, turintys atitinkamas tiekimo licencijas. Nepriklausomas tiekėjas tiekia elektros energiją laisviesiems vartotojams, o visuomeninis tiekėjas įpareigotas tiekti elektros energiją jo veiklos licencijoje nurodytoje teritorijoje esantiems vartotojams ir laisviesiems vartotojams, kurie nepasirinko nepriklausomo tiekėjo. Kadangi nuo 2007 m. liepos visi vartotojai, įskaitant ir gyventojus, tapo laisvaisiais, toks skirstymas pasenęs ir turėtų būti keičiamas.

Įstatyme numatyta, kad visuomeninis tiekėjas tiekia elektros energiją ne bet kokia, o reguliuotojo nustatyta visuomenine kaina.

Tiekimo veikla licencijuojama, o nepriklausomo tiekimo veiklai išduotoje licencijoje nurodoma ir teritorija, kurioje šis tiekėjas privalo tiekti elektros energiją pagal nustatytas visuomenines kainas. Tiekėjai prekiauja elektros energija aukcione ir (ar) biržoje, ir (ar) pagal dvišales sutartis su gamintojais bei vartotojais.

24-ajame Elektros energetikos įstatymo straipsnyje reglamentuojama visuomeninio elektros tiekėjo veikla. Čia nurodoma, kad visuomeninio elektros tiekėjo veiklą privalo vykdyti skirstomųjų tinklų įmonė, jei tik jos turimoje elektros energijos skirstymo licencijoje nurodytoje teritorijoje kitam asmeniui neišduota visuomeninio tiekimo licencija. Ši veikla turėtų būti atskirta nuo kitų veiklų, visų pirma nuo skirstymo veiklos. Kol kas Lietuvoje šioms veikloms tvarkoma tik atskira buhalterinė apskaita, nors Elektros energetikos įstatymas reikalauja, kad nuo 2007 m. liepos 1 d. atskiros veiklos būtų vykdomos atskirų juridinių subjektų, kaip to reikalauja ES Elektros direktyva.

Netgi ir atskyrus veiklas pagal Elektros energetikos įstatymo reikalavimus, kita šio įstatymo 24 str. nuostata, leidžianti visuomeniniam tiekėjui deleguoti sutarčių su vartotojais sudarymą bei mokėjimų už elektros energiją apskaitą ir (ar) surinkimą pavesti skirstomųjų tinklų operatoriui, vėl suplaka abi veiklas, daro

jas neskaidrias bei suteikia pranašumą visuomeniniam tiekėjui, lyginant jį su nepriklausomu tiekėju, kuris negali sumažinti savo sąnaudų, perkeldamas dalį jų į reguliuojamą veiklą.

25-ajame Elektros energetikos įstatymo straipsnyje suformuluota griežta prievolė visuomeniniam tiekėjui – jis privalo tiekti elektros energiją visiems jam išduotoje licencijoje nustatytoje teritorijoje esantiems ir to pareikalavusiems vartotojams, nepasirinkusiems nepriklausomo tiekėjo. Nutraukti sutartį su visuomeniniu tiekėju laisvasis vartotojas gali prieš 30 kalendorinių dienų informavęs jį raštu. Jei laisvasis vartotojas, pirkęs elektros energiją iš nepriklausomo tiekėjo, nusprendžia grįžti pas visuomeninį tiekėją, užtenka jam pranešti prieš 30 dienų (28 straipsnis).

Elektros energetikos įstatymas reglamentuoja visuomeninių kainų skaičiavimo principus: visuomeninės elektros energijos kainos viršutinę ribą, skaičiuojamą vieneriems metams, sudaro Komisijos nustatytos prognozuojamos gamintojų elektros energijos pardavimo kainos, pardavimo paslaugos, skirstymo paslaugos bei visuomeninio tiekimo paslaugos viršutinių kainų ribų suma. Konkretūs kainas, neviršijančias Komisijos nustatytą ribą, apsiskaičiuoja visuomeniniai elektros tiekėjai.

Elektros energijos tiekimo sektoriuje licencijas visuomeninio tiekėjo veiklai vykdyti turi 7 įmonės, nepriklausomo tiekėjo licencijas turi 20 įmonių, tačiau nepriklausomo tiekėjo veiklą vykdo tik 5 įmonės.

Visuomeniniai tiekėjai AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB „VST“ užima pagrindinę tiekimo rinkos dalį. 2006 metais ji sudarė apie 86% parduotos elektros energijos šalies vartotojams. Vienintelio nepriklausomo tiekėjo AB „Mažeikių elektrinė“, kuri elektros energiją parduoda vienai didelei įmonei „Mažeikių nafta“, dalis rinkoje galėjo siekti 5%, kitų trijų didžiausių tiekėjų dalis (kartu paėmus) buvo mažiau nei 10%. Elektros energijos tiekimo rinkoje veikia tik Lietuvos tiekėjai, užsienio kapitalo įmonės tokios veiklos nevykdo.

Vienas stambiausių Lietuvoje elektros energijos gamintojų – VĮ Ignalinos AE – turėjo ir nepriklausomo tiekėjo licenciją, dar 4 gamintojai taip pat turėjo nepriklausomo tiekėjo licencijas.

2004 ir 2005 metais elektros energijos tiekėją pakeitė tik vartotojai, gaunantys elektros energiją iš elektros perdavimo tinklo. Šie vartotojai gali būti priskiriami trečiajai vartotojų grupei, t. y. dideli ir labai dideli pramonės vartotojai, suvartojantys daugiau nei 2 GWh elektros energijos per metus [7].

Laisvieji vartotojai gali pasirinkti ir keisti elektros energijos tiekėją nemokėdami jokio mokesčio. Skirstomųjų tinklų operatoriai taip pat atlieka visuomeninio tiekėjo funkcijas ir turi tiekti elektros energiją visiems to pareikalavusiems ir nepriklausomo elektros energijos tiekėjo nepasirinkusiems elektros energijos vartotojams už iš anksto nustatytą ir paskelbtą visuomeninę elektros energijos kainą, kaip aptarta anksčiau.

Ryškiai vyraujant skirstomųjų tinklų įmonių filialams – visuomeniniams tiekėjams, kurie tiekia elektrą visiems prie skirstomųjų tinklų prisijungusiems vartotojams, mažmeninė rinka nefunkcionuoja. Viena priežastis, kad nėra konkurencijos didmeninėje rinkoje, kur ryškiai vyrauja Ignalinos AE, o likusią dalį elektros patiekia įvairūs gamintojai, kurių pagaminta elektra superkama pagal viešųjų interesų atitinkančių paslaugų teikimo taisykles, ir tik menka dalis elektros importuojama ar parduodama nepriklausomų gamintojų. Kita priežastis, kad esama tvarka,

reikalaujanti visuomeninius tiekėjus tiekti visiems jų teritorijoje esantiems vartotojams reguliuotojo nustatytais visuomeninėmis kainomis, taip pat neskaitina vartotojų eiti į laisvąją rinką. Na, ir trečia priežastis – neatskirtos tiekimo ir skirstymo veiklos, kaip to reikalauja ES Elektros direktyva ir Lietuvos Respublikos Elektros energetikos įstatymas, todėl tiekimo paslaugų kainos neskaidrios ir gali būti kryžmiškai subsidijuojamos iš kitos veiklos (skirstymo).

5. SIŪLOMAS GARANTINIO TIEKIMO ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE

5.1. Garantinio elektros tiekėjo modelis

Pagal Lietuvos Respublikos Elektros energetikos įstatymą, skirstomųjų tinklų įmonė, kai jos turimoje elektros energijos skirstymo licencijoje nurodytoje teritorijoje kitam asmeniui neišduota visuomeninio tiekimo licencija, privalo vykdyti ir elektros energijos visuomeninio tiekimo veiklą. Šalyje šiuo metu veikia trejetas visuomeninių elektros energijos tiekėjų, kurie privalo tiekti elektros energiją visiems jų aptarnavimo teritorijoje esantiems ir to pageidaujantiems vartotojams, įskaitant ir stambiausius vartotojus, ir tuos, kurie buvo pakeitę tiekėją, tačiau nusprendę grįžti atgal pas visuomeninį tiekėją. Šie tiekėjai tiekia elektros energiją pagal reguliuotojo iš anksto nustatytas visuomenines kainas. Tokios formuluotės kelia per didelius uždavinius tiekėjams bei suteikia per dideles saugumo garantijas netgi didžiausiems vartotojams ir kartu su tiekimo kainų reguliavimu stabdo konkurencinės rinkos plėtrą.

Todėl visuomeniniai tiekėjai su tokiomis funkcijomis turi būti panaikinti, o vietoj jų paskirti ar parinkti garantiniai tiekėjai, kurie garantuotų elektros tiekimą gyventojams ir smulkiesiems komerciniams vartotojams, jei jų tiekėjas paliktų rinką (bankrutuotų ar pasitrauktų savo noru, ar iš jo būtų atimta tiekimo licencija). Didieji komerciniai ir pramoniniai vartotojai turėtų patys susirasti sau naujus tiekėjus, apsauga būtų taikoma tik gyventojams ir smulkiesiems vartotojams. Kadangi šis paskutinės vilties tiekėjas garantuotų elektros tiekimą gyventojams ir smulkiesiems komerciniams vartotojams, geriau jį būtų vadinti garantiniu tiekėju (taip jis vadinamas kai kuriose šalyse, toliau taip jį ir vadinsime šiame darbe).

Taigi garantinis tiekėjas būtų licencijuotas tiekėjas, kurį Komisija įpareigotų tam tikrą laiką tiekti elektros energiją tiems gyventojams ir smulkiesiems komerciniams vartotojams (tarkim, tiems, kurių sutartinė galia neviršija 100 kW), kurie dėl įvairių priežasčių neteko savo pasirinkto tiekėjo.

Kadangi rinkos priežiūra pagal Energetikos įstatymą pavesta Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai (toliau – Komisija), tai ji ir turėtų nustatyti, kada atsiranda būtinybė paskirti garantinį tiekėją. Tokia būtinybė atsiranda, kai esamas tiekėjas tampa nemokus (bankrutuoja) ar nusprendžia pasitraukti iš tiekimo rinkos savo noru, ar už labai didelius pažeidimus Komisija jam panaikina licenciją. Jei tiekėjas nusprendžia pasitraukti iš rinkos savo noru arba Komisija jam atima tiekimo licenciją, tai Komisija ir nusprendžia, kaip (per kiek laiko) esamas tiekėjas pakeičiamas garantiniu. Tuo atveju, kai tiekėjas bankrutuoja, Komisija turėtų skirti garantinį tiekėją tik šiai procedūrai prasidėjus. Kita vertus, nuolatos sekdamas tiekėjų finansinį patikimumą, Komisija gali ir iki bankroto paskelbimo

nustatyti, kada šis tiekėjas tampa nemokus, ir paprašyti jį savo noru pasitraukti iš rinkos arba atimti iš jo licenciją.

Toliau Komisija turėtų nuspręsti, kokių būdu parenkamas ar paskiriamas garantinis tiekėjas. Pats demokratiškiausias būdas būtų skelbti konkursą ir parinkti tą tiekėją, kuris pasiūlo mažiausią tiekimo kainą. Aišku, reikėtų įvertinti ir tiekėjo patikimumą, jo galimybę tiekti didesniai vartotojų skaičiui, patirtį dirbant su vartotojais. Todėl akivaizdu, kad garantiniu tiekėju galėtų tapti tik atitinkamą patirtį, gerą finansinę padėtį turintis tiekėjas, kuriam Komisija yra išdavusi nepriklausomo tiekėjo licenciją. Tačiau gali atsitikti taip, kad joks tiekėjas nepanorės dalyvauti garantinio tiekimo konkurse. Tokiu atveju Komisija turėtų paskirti vieną, jos nuomone, tinkamiausių tiekėjų. Geriausia visus tiekėjus apklausti iš anksto, ar jie pageidautų tapti garantiniais tiekėjais, išaiškinant jiems garantinio tiekimo funkcijas, reikalavimus bei šios veiklos apmokėjimo sąlygas. Tada Komisija galėtų sudaryti nedidelį sąrašą potencialių garantinių tiekėjų, iš kurio reikalui esant paskirtų garantinį tiekėją. Siekiant garantijų, kad šie tiekėjai neapsigalvos ir privalės vykdyti garantinį tiekimą, tokie reikalavimai turėtų būti įrašyti į Veiklos elektros energetikos sektoriuje licencijavimo taisykles. Toks modelis turbūt būtų tinkamiausias Lietuvoje, kur nėra daug tiekėjų, nes garantinio tiekėjo paskyrimas būtų greitas.

Vis dėlto pirmame etape turbūt pakaktų naikinant visuomeninio tiekėjo licencijas įpareigoti šiuos tiekėjus laikinai, tarkim, vienerius metus, būti pasiruošusiais tapti garantiniais tiekėjais, jei tik to prireiktų, o per tą laiką paskelbti konkursą ar kitu būdu atrinkti norinčius vykdyti šią funkciją. Panašiai nusprendė Airijos energetikos reguliuotojas, laikinai paskirdamas buvusius visuomeninius elektros ir dujų tiekėjus paskutinės vilties tiekėjais 2 metų laikotarpiui.

Pasirinktasis ar paskirtasis garantinis tiekėjas turėtų garantuoti:

- paslaugų tiekimą visiems vartotojams, kurių tiekėjai jau bankrutavo ar traukiasi iš rinkos, bei tiems, kurių tiekėjų tiekimo licencija panaikinta;
- vartotojų perkėlimo proceso valdymą, įskaitant registraciją, apskaitą ir sąskaitų rengimą;
- elektros tiekimą vartotojams, kol jie pereis pas kitus tiekėjus;
- informaciją vartotojams apie pasikeitusius tiekimo tarifus, kuriuos taikys garantinis tiekėjas, taip pat apie šių tarifų taikymo trukmę ir galimybę pereiti pas kitus tiekėjus;
- aiškią atskirtį tarp garantinio tiekimo finansinės veiklos ir kitos tiekimo veiklos.

Garantinis tiekėjas turėtų būti įpareigotas tiekti elektros energiją tam tikrą Komisijos nustatytą laikotarpį. Tas laikotarpis neturėtų būti labai trumpas, pavyzdžiui, trukti ne trumpiau nei 3 mėnesius, nes tiekėjai turi sudaryti sutartis su gamintojais atitinkamam elektros energijos kiekiui pirkti. Kita vertus, garantinio tiekimo veikla turi nutrūkti ne vėliau kaip po šešių mėnesių, per tą laikotarpį visi vartotojai turėtų susirasti naujus tiekėjus ir sudaryti su jais tiekimo sutartis (tarp naujų tiekėjų gali būti ir garantinį tiekimą vykdeš tiekėjas).

Garantinio tiekimo veikla turi būti atskirta (bent jau buhalterinėje apskaitoje) nuo kitos šio tiekėjo vykdomos veiklos, nes tik šitaip galima užtikrinti, kad jo tiekimo sąnaudos bus pagrįstos ir įvertintos Komisijos tvirtinamose garantinio tiekimo kainose. Suprantama, kad garantinio tiekimo kaina, kurią nustato Komisija, galėtų būti kiek aukštesnė nei prieš tai buvusi

tiekimu kaina. Juk reikia įvertinti papildomas išlaidas: pranešimą vartotojams apie tiekėjo perimtų sąskaitų tvarkymą, skaitiklių duomenų besikeičiant tiekėjams patikrinimą ir t. t. Tačiau vartotojai nekalti, kad žlugo jų tiekėjas, todėl Komisija turėtų griežtai kontroliuoti visas garantinio tiekėjo sąnaudas, įskaitant jo pirkto energijos sąnaudas. Kai kuriais atvejais gal net būtų galima reikalauti, kad garantinio tiekėjo kaina (išskyrus elektros energijos pirkimo kainą) neviršytų ankstesnės kainos.

Elektros energijos pirkimo sąnaudas sunku tiksliai prognozuoti, daug kas priklauso nuo situacijos rinkoje, galimybių nusipirkti elektros energijos iš pigesnių gamintojų ir t. t. Todėl siūloma šią kainos dedamąją pakoreguoti taikant *ex post* metodą, t. y. fiksuojant išlaidas, kurias tiekėjas patyrė, pirkdamas elektros energiją savo naujesiems vartotojams. Vertinant tokiu būdu negalima vien paprastai pripažinti visas energijos pirkimo sąnaudas, būtina išnagrinėti, ar nebuvo pigesnės energijos pirkimo galimybių, o jei buvo, tačiau tiekėjas jomis nepasinaudojo, tai energijos pirkimo sąnaudos, traukiamos į garantinio tiekimo kainą, gali būti atitinkamai sumažintos.

5.2. Garantinio elektros tiekėjo teisinis pagrindimas

Norint įdiegti garantinio tiekėjo modelį Lietuvoje, reikia keisti ne vieną teisės aktą. Visų pirma reikėtų pakoreguoti Lietuvos Respublikos Elektros energetikos įstatymą. Pirmiausia reikėtų panaikinti visuomeninio tiekėjo instituciją, išbraukiant jo apibrėžimą ir jam šio įstatymo 24 str. priskiriamas funkcijas. Atitinkamai naikintinas ir visuomeninės elektros energijos kainos apibrėžimas – tokios kainos neturėtų likti. Kartu reikėtų apibrėžti garantinį tiekėją ir garantinio tiekimo kainą:

garantinis tiekėjas – juridinis asmuo, kurį Komisija skiria nustatytam laikotarpiui tiekti elektros energiją gyventojams ir smulkiems komerciniams vartotojams, kurių sutartinė galia neviršija 100 kW, kai jų tiekėjas pasitraukia iš rinkos;

garantinio tiekimo kaina – Komisijos nustatyta kaina, už kurią garantinis tiekėjas turi tiekti elektros energiją gyventojams bei smulkiems komerciniams vartotojams.

Toliau prie Komisijos funkcijų reikėtų pridėti:

– pagal jos patvirtintas taisykles paskiria garantinį tiekėją, nustato jam elektros tiekimo kainą, jo veiklos trukmę, kontroliuoja, kaip vykdomas šios veiklos atskyrimas, kaip informuojami vartotojai apie perėjimą prie garantinio tiekėjo ir tiekėjo keitimo sąlygas.

Elektros energetikos 24 ir 25 straipsniai, nusakantys visuomeninio tiekėjo teises ir pareigas, turėtų būti panaikinti, vietoje jų įvedant naują straipsnį „Garantinis tiekėjas“ bei priskiriant jam tokias teises bei pareigas:

1. Tiekėjas, kurį Komisija pagal jos patvirtintas Taisykles paskyrė garantiniu tiekėju, privalo šiose Taisyklėse nustatyta laiką tiekti elektros energiją Komisijos nutarimu nurodytiems vartotojams, kurių tiekėjas pasitraukė iš rinkos.

2. Garantinis tiekėjas turi garantuoti iš rinkos pasitraukusio tiekėjo vartotojų registraciją, jų apskaitą, rengti jiems sąskaitas, užtikrinti atsiskaitymą.

3. Garantinis tiekėjas privalo informuoti vartotojus apie pasikeitusius tiekimo tarifus, kuriuos taikys garantinis tiekėjas, taip pat apie šių tarifų taikymo trukmę ir galimybę pereiti pas kitus tiekėjus.

4. Garantinis tiekėjas turi pirkti elektros energiją pagal Prekybos elektros energija taisykles.

5. Tiekėjas, vykdamas garantinio tiekimo veiklą, privalo atskirti šią veiklą kaip numatyta šio įstatymo 33 straipsnyje.

6. Garantiniams tiekėjui draudžiama diskriminuoti vartotojus ar vartotojų kategorijas.

Atsiskaitymo su garantiniu tiekėju garantijos galėtų būti suformuluotos tais pačiais terminais kaip ir galiojančio įstatymo 27 str., kur kalbama apie atsiskaitymo garantijas visuomeniniam tiekėjui. Nebent reikėtų įvesti papildomą sąlygą, kad garantinį tiekėją galima palikti ne anksčiau nei po 3 mėnesių nuo jo veiklos pradžios.

Garantinio tiekimo kainų nustatymą turėtų reglamentuoti Elektros energetikos įstatymo 44 straipsnis. Reikėtų panaikinti 43 str. formuluotes apie visuomeninės kainos viršutinės ribos nustatymą, o 44 str. reikėtų papildyti tokiu punktu:

– Garantinio tiekimo kainas, vadovaudamasi savo patvirtinta metodika, nustato Komisija. Nustatydama šias kainas, Komisija įvertina garantinio tiekėjo pagrįstas elektros tiekimo sąnaudas bei jo pirkto elektros energijos sąnaudas. Pasibaigus garantinio tiekėjo veiklai, Komisija gali peržiūrėti elektros energijos pirkimo sąnaudas ir pakoreguoti garantinio tiekimo kainas.

Vieną ar du naujus dokumentus turėtų paruošti Komisija: Garantinio tiekėjo paskyrimo ir jo veiklos taisykles bei Garantinio tiekimo kainų apskaičiavimo metodiką (ši metodika galėtų būti pirmojo dokumento dalis).

Garantinio tiekėjo paskyrimo ir jo veiklos taisyklėse turi būti numatyta:

kada paskiriamas garantinis tiekėjas (kuo remiantis Komisija nusprendžia, kad reikia skirti tokį tiekėją),

garantinio tiekėjo parinkimo ir paskyrimo procedūra (skelbiant konkursą ar parenkant iš potencialių tiekėjų sąrašo),

garantinio tiekėjo veiklos trukmė, jo atėjimo ir išėjimo procedūros,

garantinio tiekėjo teises ir pareigas,

garantinio tiekimo kainos apskaičiavimo metodika.

6. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Europos Sąjungos Elektros direktyva, padėjusi teisinius pagrindus konkurencinės elektros rinkos kūrimui, kartu numato vartotojų, visų pirma gyventojų, apsaugos priemones, tarp kurių yra ir nenutrūkstamo tiekimo garantija ir tais atvejais, kai tiekėjas palieka rinką, – tam atvejui gali būti paskirtas garantinis (paskutinės vilties) tiekėjas. Garantinis tiekėjas nėra visuomeninio tiekėjo, kuris įpareigotas tiekti visiems jo aptarnavimo teritorijoje esantiems tiekėjams, pakaitalas, o tik silpnųjų rinkos dalyvių laikina apsaugos priemonė.

2. Išnagrinėjus keletą ES šalių taikomus garantinio tiekėjo modelius, galima padaryti išvadą, kad šie modeliai smarkiai skiriasi priklausomai nuo tų šalių elektros energetikos liberalizacijos ir konkurencinės rinkos įgyvendinimo laipsnio, nuo istorinių tradicijų (labiau liberalios ar labiau socialinės ekonomikos modelis), nuo šalies dydžio ir t. t. Labiausiai konkurencinė rinka veikia Didžiojoje Britanijoje, ten ir garantinio tiekėjo modelis liberaliausias, visiškai atitinka ES direktyvų nuostatas. Tuo tarpu Portugalijoje, Danijoje, Lenkijoje garantinio tiekėjo modeliai yra iš esmės kiek modifikuoti visuomeninio tiekėjo modeliai, kai tie-

kėjas (dažniausiai esantis skirstomųjų tinklų filialu ar dukterine įmone) įpareigojamas tiekti neribotą laiką visiems jo teritorijoje esantiems ir kito tiekėjo nepasirinkusiems vartotojams.

3. Iš išnagrinėtų garantinio tiekėjo modelių Lietuvai labiausiai tiktų Airijos modelis, nes šioje šalyje, panašiai kaip ir Lietuvoje, konkurencinė rinka labai ribota, mažmeninėje rinkoje vyrauja buvę monopoliniai tiekėjai. Kartu Airijos modelis pakankamai liberalus, lankstus ir įgyvendinamas.

4. Išanalizavus esamą Lietuvos Respublikos teisinę bazę, reglamentuojančią visuomeninio elektros tiekėjo teises ir pareigas, galima padaryti išvadą, kad visuomeniniam tiekėjui keliami per dideli reikalavimai, iškraipantys principus laisvosios rinkos, kurios dalyviai turi prisiimti tam tikrą riziką, – visuomeninis tiekėjas privalo tiekti visiems jo teritorijoje esantiems, netgi stambiausiems vartotojams už reguliuotojo nustatytą visuomeninę kainą. Vartotojai gali laisvai palikti visuomeninį tiekėją ir vėl pas jį sugrįžti, gaudami tiekimo paslaugą už tą pačią kainą. Todėl visuomeninius tiekėjus siūloma panaikinti, vietoje jų įvedant garantinį tiekėją, kuris tiektų elektros energiją tik gyventojams ir smulkiesiems vartotojams ir tik tuo atveju, kai jų tiekėjas paliktų rinką.

5. Rekomenduojama garantinį tiekėją parinkti konkurso būdu, o jei toks konkursas neįvyktų, jį turėtų paskirti Komisija, parinkdama iš tinkamiausių potencialių kandidatų, kurių sąrašą Komisija turėtų pasirošti iš anksto. Garantinis tiekėjas privalėtų tiekti Komisijos nutarimu nurodytiems vartotojams, nustatytą laiką (nuo 3 iki 6 mėnesių), pagal Komisijos nustatytas garantinio tiekimo kainas. Garantinio tiekimo kainas Komisija turėtų nustatyti pagal savo patvirtintą metodiką, kainos būtų paremtos pagrįstomis sąnaudomis. Pasibaigus garantinio tiekimo laikui Komisija galėtų šias kainas koreguoti, įvertindama realias ir pagrįstas garantinio tiekėjo elektros energijos pirkimo išlaidas.

Gauta 2007 11 10
Priimta 2008 01 04

Literatūra

1. Customer Protection. Best Practice Proposition. ERGEG Report E05-CFG-03-06, July, 2006.
2. ERGEG Report on Customer Protection. E05-CFG-02-05. September, 2005.
3. Directive 2003/54/EC of the European Parliament and the Council of 26 June 2006 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 96/92/EC // Official Journal of the European Union. 15.7.2003, L176.
4. Jones Ch. EU Energy Law. Vol. 1. The internal energy market. 2006.
5. Supplier of Last Resort in Electricity and Gas. Consultation paper. Commission of energy regulation, CER/05/072. 26 April 2005.
6. Elektrosenergetikos įstatymas. Nauja redakcija. Nr. IX-2307, 2004-07-01 // Valstybės žinios. 2004. Nr. 107-3964.
7. Tiekimo saugumas Lietuvos elektros energijos rinkoje. Monitoringo ataskaita. LR ūkio ministerija, 2007 liepa.

Vidmantas Jankauskas

SUPPLIER OF LAST RESORT IN THE LIBERALISED ELECTRICITY MARKET

Summary

The EU Electricity Directive (2003/54/EC) has laid down the foundations of the competitive electricity market development in the Member States, but it also foresaw various consumer protection measures. The supplier of last resort (SLR) is a tool which protects the consumers that otherwise might be unable to obtain energy on reasonable terms and conditions (first of all, residential consumers) in case of failure of their suppliers.

Analysis of the SLR application in various Member States has shown that there is no common model of this supplier: some countries strictly follow the requirements of the Electricity Directive, while others have just simply allocated the obligation to supply to the incumbent supplier (or suppliers).

Analysis of the Lithuanian legal framework defining the electricity supply system has shown an inconsistency of the present definition of the public supplier functions with the EU legislation. The SLR model has been proposed, its approval or selection procedure, principles of its operation are described, and the consequent amendments of the Law on Electricity are prepared.

Key words: electricity supply, EU Electricity Directive, competitive electricity market, supplier of last resort

Видмантас Янкаускас

ГАРАНТИЙНЫЙ ПОСТАВЩИК В УСЛОВИЯХ ЛИБЕРАЛИЗОВАННОГО ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО РЫНКА

Резюме

Директивой по электроэнергетике ЕС (2003/54/EC) заложены основы для развития конкурентного рынка в электроэнергетике в странах-членах ЕС, ею также предусмотрены и различные меры по защите потребителей. Гарантийный поставщик (ГП) является инструментом защиты потребителей, обычно бытовых и малых коммерческих, у которых в случае банкротства их поставщика могут возникнуть проблемы с поставкой электроэнергии на приемлемых условиях.

Анализ применения ГП в различных странах-членах ЕС показал, что нет единой модели такого поставщика: некоторые страны строго следуют требованиям Директивы, в то время как в других – в качестве ГП просто назначены бывшие монопольные поставщики.

Анализ правовых актов Литвы, регламентирующих деятельность электроэнергетической системы, показал несоответствие существующего определения общественного гарантийного поставщика с требованиями аналогических актов ЕС. Предложена модель ГП, описана процедура назначения или выбора такого поставщика, определены принципы его работы и сформулированы необходимые изменения Закона об электроэнергетике.

Ключевые слова: поставка электроэнергии, Директива по электроэнергетике ЕС, конкурентный рынок в электроэнергетике, гарантийный поставщик